

Vrcholná renesance přestavba chrámu sv. Petra

1505–1629 za pontifikátu Julia II. Projekt nové baziliky vypracoval Donato Bramante. Kostel měl mít tvar řeckého kříže s obrovskou ústřední kupolí a čtyřmi postranními kupolemi nad postranními kaplemi. Váhu kupole a kleneb měly nést čtyři pilíře. Ústřední kupole byla inspirována Brunelleschiho chrámem ve Florencii. Tento koncept také počítal se dvěma věžemi v průčelí, ale jinak se příliš informací nedochovalo, pouze z pamětní medaile vydané k zahájení stavby v roce 1505 a z fragmentárního půdorysu. Bramante tedy pojímal baziliku sv. Petra jako centrálu s půdorysem řeckého kříže, kde roztlakové síly ústřední kupole měly být zachyceny složitým systémem nižších bočních kupolí.

Práce na stavbě zprvu postupovaly rychle, na stavbě pracovalo až 2000 dělníků a Bramante najímal pět podřízených architektů. Stavěny byly především čtyři podpůrné oblouky pro kopuli. Velké problémy přišly po smrti papeže Julia v roce 1513.

Nový papež Lev X. musel financovat stavbu z prodávání odpustků.

Po Bramantově smrti (1514) vedl stavbu Raffael Santi (do své smrti roku 1520). Raffael sám architekt nebyl a spoléhal se na rady Antonia da Sangalla mladšího. Nad hrobem sv. Petra vyrostla na ochranu menší budova podobná chrámu, ale vlastní stavba nepostupovala, protože se zvažovala změna dispozice na podélný půdorys tvaru latinského kříže.

Roku 1527 nastaly problémy, (tzv. sacco di Roma) a město se vylidnilo. Stavba začala váznout. Mezi lety 1520 a 1547 vytvořil Antonio de Sangallo nový projekt a k němu dodnes dochovaný detailní model, projekt ale nebyl nikdy realizován.

Pod vedením Michelangela

Roku 1547 pověřil papež Pavel III. vedením stavby 72letého Michelangela, který roku 1541 dokončil fresku Posledního soudu v Sixtinské kapli). Michelangelo se opět vrátil k Bramanteho koncepci, kterou poněkud pozměnil – chrám měl mít pouze jedinou majestátní kopuli, ale stále se počítalo s půdorysem ve tvaru řeckého kříže. Michelangelo vystavěl apsidu a střed kříže. Dále zesílil původní zdi, protože byl přesvědčen, že původní by celou stavbu neunesly. Za jeho života byla bazilika dostavěna až k tamburu a vznikl model kopule. Pod Michelangelem pracoval ještě větší počet dělníků. Stavba se potýkala s tím, že bylo potřeba dodat mnohem více materiálu k zesílení zdí a pilířů, proto byly vybudovány rampy pro osly, kteří nosili kámen.

Návrat k latinskému kříži Kopule baziliky

V letech 1564–1573 po Michelangelově smrti vedl stavbu Jacopo Barozzi da Vignola se svým synem. Poté ji převzal Giacomo della Porta, který se opět úplně neřídil Michelangelovými plány, nicméně hlavní obrys a vnitřní uspořádání zachoval. Za jeho vedení pracovalo na stavbě 800 dělníků na směny ve dne i v noci. Porta začal se stavbou kopule, kterou dokončil teprve roku 1590 Domenico Fontana. Kopuli z technických důvodů tvoří dvě provázané skořepiny, vnější strmější a vnitřní plošší jako ve Florencii. V roce 1586 přesunul Fontana starověký egyptský obelisk, kterým kdysi císař Caligula ozdobil svůj circus, na jeho dnešní místo na náměstí. Potřeboval k tomu 150 koní, 900 mužů a 47 navijáků lan. Roku 1606 se začalo s demolicí zbytků staré baziliky.

Roku 1602 zvítězil Carlo Maderna v soutěži na dostavbu baziliky do tvaru latinského kříže, který lépe vyhovoval liturgickým požadavkům tridentského koncilu, a v roce 1607 byl pověřen vedením

stavby. Protáhl střední loď, tím částečně zastínil kopuli. Dokončil průčelí, fasádu a atrium baziliky ve stylu raného baroka. Maderna při stavbě průčelí upravil Michelangelův návrh, ale stále počítal se dvěma věžemi v průčelí, od čehož se nakonec muselo kvůli technickým problémům upustit. Po Madernově smrti roku 1629 se stal hlavním stavitelem Gian Lorenzo Bernini. 18. listopadu 1629 nový chrám sv. Petra konečně vysvětil papež Urban VIII.

Donato Bramante 1444-1514

- Zpočátku tvořil na dvoře urbinských vévodů
- studijní cesta po Itálii
- dvorního architekta Lodovica il Mora v Miláně Bramante
- zaujalo zejména dílo Brunelleschiho

-Velký vliv na Bramanta během jeho milánského pobytu měl jeho kolega ve dvorských službách malíř Leonardo da Vinci (a to zejména svými architektonickými kresbami, u nichž byl vnější prostor výsledkem rozpínavosti vnitřního prostoru)
-Po svém zvolení si nový papež Julius II. vybral Bramanteho jako dvorního architekta v Římě
V Miláně pracoval na přestavbě kostela Santa Maria Grazie a Santa Maria presso San Satiro, byl velkým zastáncem nového slohu
Otrocky napodoboval normy klasické architektury. Vrcholem této nápodoby se stala drobná stavba, malý chrám, kruhová stavba na schodech, korunovaná kupolí a obklopená kolonádou dórského řádu. Balustráda dodává eleganci a světlo celé budově. Tempietto při San Pietro in Montorio.

Dále pracoval na palazzo Cancelaria -viz předchozí vývoj průčelí.

Prvním velkým projektem v jeho službách byla rekonstrukce a rozšíření papežského paláce, tzv. Belvedere, první projekt z roku 1504
-Bramante se v roce 1505 stává hlavním architektem kostela sv. Petra v Římě

Raffaello Santi (1483-1520)

klíčové stavby:

Vila Madama – 1518 --- římská vila dle vzoru Tivoli – postaveno torzo

Palazzo Branconio dell'Aquila – doch. kresba; dle něj postaven

Palazzo Spada (pol. 16. st) --- oba se vyznačují nevázaností štukové výzdoby ---
náznaky manýrismu

Kaple Chigi v SM del Popolo, 1511-12 - odvozena z Bramanteho koncepce křížení sv. Petra; -

perfektní architektonická struktura – doplněná sochami, mramory a mozaikami ---
první reálný Gesamtkunstwerk!!!

Giulio Romano (1499-1546)

- Raffaelloův žák

od 1524 v Mantově – práce pro Federiga Gonzagu

Palazzo del'Te, Mantova 1526-34

Nádvoří vévodského paláce, po 1540

Michelangelo Buonarroti (1475-1564)

Nová sakristie u S. Lorenzo, 1521-34 – v koncepci návaznost na Brunelleschiho, v detailu zásadní

tavroslové inovace (perspektivní okno, tvarosloví nik na dveřmi)

Biblioteca Laurenziana, od 1524

Kapitol, 1546

Sv. Petr, 1546-64

Porta Pia, 1562

Andrea Palladio (1508-80)

- Narozen v Padově jako Andre di Piero, vyučen kameníkem; přízvisko Palladio dle Pallas Athény

(Giangiorgio Trissino); téměř celý život strávil ve Vicenze – avšak pravidelně navštěvoval Řím a zakresloval

antické stavby; některé detaily prozrazují znalost pozdního Michelangela;

hovříme o palladiovském stylu – symetrie sestkupení tří otvorů, dvou úzkých a pravoúhlých po stranách širšího, uzavřeného obloukem

* 1508 - † 1580, Itálie,

Italský architekt Andrea Palladio, vlastním jménem Andrea di Pietro della Gondola, se narodil 30. listopadu roku 1508 v Padově, podle pověstí byl synem chudého tesaře. Už ve věku třinácti let vstoupil do kamenické dílny a po krátké době přešel do architektonické dílny ve Vicenze. Tam se poprvé seznámil se základy klasické antické architektury, která si brzy získala jeho srdce. První větší zakázkou, na které Palladio spolupracoval, byla výzdoba vily Giana Giorgia Trissina, který byl jedním z předních učenců té doby. Oba muži se brzy stali přáteli a Trissino mu doporučil, aby si změnil příjmení na Palladio podle řecké bohyně moudrosti Pallas Athény. Brzy poté se pak Palladio stal samostatným architektem a rozvoji jeho slávy již nestálo nic v cestě.

Palladio je považován za jednoho z nejvlivnějších a nejnapodobovanějších architektů středověké Itálie. Jeho tvorba byla silně inspirována antickou architekturou, zabývala se dokonalým vyvážením proporcí a účelů staveb. Palladio byl nejen mistrem úředních a církevních budov, ale vytvořil také celou řadu paláců a měšťanských domů. Architekturou se zabýval také teoreticky, vydal průvodce po starých antických památkách Říma a svoje Čtyři knihy o architektuře (vydaná roku 1570, italsky Quattro Libri dell' Architettura), které se zabývaly jak samotnou architekturou, tak také praktickými radami pro architekty, a byly doplněny dřevoryty Palladiových vlastních staveb. Čtyři knihy o architektuře byly přeloženy do mnoha jazyků a je zajímavostí, že se jeho stylem v mnohém inspiroval například Christopher Wren při stavbě katedrály Sv. Pavla v Londýně a když americký prezident Thomas Jefferson stavěl svoje sídlo Monticello ve Virginii, rovněž použil mnoho Palladiových myšlenek.

Palladio zemřel 19. srpna roku 1580 v Benátkách.

Basilica Palladiana (radnice), zač. 1549 – strohá antikizující architektura; serliany v obou patrech,

eliminace dekoru, nárožní sloupy; typická kýlová střecha

Paláce ve Vicenze:

- přísná symetrie, antický rozvrh domu se středním atriem, důraz na průčelí se sloupovým řádem

Palazzo Chiericati, 1550 – loggie v přízemí a po stranách střední části patra

Palazzo Valmarana, 1566 – rafinovaná strukturální hra

Palazzo Porto-Breganza, 1571 – monumentální sloupový řád – Černín!

Teatro Olimpico, 1580 – vzor divadlům 17. století

Kostely v Benátkách:

S. Giorgio Maggiore, zač. 1566 – benediktýnský kostel, do nějž se každoročně konala procesí dóžete

a jeho suity – novostavba musela pojmout jak benediktýny, tak slavnosti – podvojný kostel: trojlodí – centrální

chór s kupolí a apsidami – mnišský chór připojený sloupovou arkádou

Il Redentore, 1576 – votivní chrám k uctění Spasitele postavený pod dojmem morové nákazy;

Palladio chtěl centrálu – musel postavit longitudinálu --- geniální kompromis; při kostele klášter kapucínů – byl

to tedy kostel votivní, procesní i klášterní – půdorys rozdělen do tří částí

Vily ve Venetto:

Vila Barbaro, 1556-58 – přízemní stavba s arkádami a třemi štíty; výmalba Veronese; otevřena do zahrady a přírody

Vila Malcontenta, 1560s – jednoduchý kubus se vstupním portikem – aluze na chrám – solitérní stavba

Vila Rotonda, 1567-69 – centrální kruhový salon, čtyři portiky

5. Přehled sochařství 15. století a 16. století

Počátky renesančního sochařství jsou spojeny s prostředím Florencie na počátku 15. století. Zde byly propracovány principy prostoru v nízkém i hlubokém reliéfu (Lorenzo Ghiberti; Donatello) i nastolena cesta odpoutání figury od architektonického pozadí k umístění ve volném prostoru, aby byla určena k volnému obcházení (Donatello, David).

Florentští umělci měli možnost pracovat i v jiném prostředí (Siena, Padova, Řím – Filarette, Rimini – Agostino da Duccio). Zde rozvinuli jednak práci v reliéfu, jednak typ monumentální sochy -konkrétně jezdeckou sochu, čímž navázali na antickou tradici (Ferrara, Padova – Donatello).

V propojení s architektonickými principy a s využitím jemné reliéfní práce byly vytvořeny vynikající příklady náhrobků, umístěných ke stěnám významných kostelů (Bernardo Rossellino; Desiderio da Settignano). Ve Florencii se pracovalo též technikou terakoty, která byla barevněglazovaná (dílna della Robbia)

V prostředí florentských dílen druhé poloviny 15. století vyrostli nejlepší představitelé vrcholné renesance (dílna Andrea del Verrocchio, dílna Bertolda di Giovanni). Zvláštní pozornosti se dostalo též figuře v pohybu (Antonio del Pollaiuolo).

Přestože se Leonardo da Vinci na sochařství přímo nesoustředil, jeho zájem o lidské tělo, anatomické studie a učení o proporcích výrazně ovlivnilo sochařství v 16. století (mimo „homo quadratus“ a „figura serpentinata“ i např. Ecorchés – figury bez kůže, na nichž se studovala anatomie svalů). Také Raffaelův zájem o ideu krásy zformované do mužské či ženské figury, přestože nebyl sochař, nezůstal bez odezvy. Sochařem „par excellence“ byl Michelangelo. Vyšel ze studií antických soch, které poznal ve sbírce Medici. V reliéfu navázal na Donatella. Především pak vytvořil osobité dílo soustředěné na figuru (Piety, náhrobek Julia II., náhrobky Medicejů).

Mimo střední Itálii dosáhlo renesanční sochařství zvláštního výrazu v Benátkách. Zde se dlouho držel pozdně gotický sloh, teprve v 70. letech 15. století přinesli změnu členové rodiny Lombardo (Pietro a Tullio). Jejich sochy nezaprou inspiraci na antických figurách. Pracovali také jako architekti se zájmem o členění interiéru (reliéfy v kapli San Francesco della Vigna; vnitřní výzdoba kostela S. Maria dei Miracoli; dóžecí náhrobky v kostele S. Giovanni e Paolo).

Pro další vývoj sochařství v Benátkách byl důležitý kontakt s umělci z Florencie (Jacopo Sansovino).

Michelangelovo dílo ve Florencii a Římě zásadně ovlivnilo sochaře pozdní renesance a manýrismu.

Idea kralovala nad realitou, což se odrazilo ve figurálním projevu zájmem o neproporční „figuru

serpentinatu“ (Baccio Bandinelli, Bartolomeo Amanatti). Sochaři zvládali monumentální

pomníky pro veřejná prostranství, objednávaná novopečenou šlechtou (vévodové Medici ve

Florencii), doplňky zahrad, ale i drobné umělecké řemeslo (Benvenuto Cellini). Zájem o

takováto díla projeví i sběratelé v Zápí (Wittelsbachové v Mnichově; Habsburk Rudolf II. v

Praze). Italské umění tak bylo přeneseno do tohoto prostředí (Giambologna) a inspirovalo k práci další umělce (Gerhard Hubert, Andrian de Fries).

Vrcholná renesance ve Florencii a v Římě

Na počátku 16. století se ve Florencii sešli tři velcí mistři: Leonardo, který se vrátil z několikaletého pobytu v Miláně, Michelangelo a mladý Raffael. Každý z nich specifickým způsobem proměnil malířskou tvorbu. Leonardo, který umění propojoval s vědeckým poznáním, nakonec úspěch neměl, odešel tedy do Francie, kde zemřel. Michelangelo tvrdohlavě razil nové formy a přes konflikty s významnými zadavateli získával důležité zakázky. Raffael jako žák Peruginův brzy pochopil, že učitelovo umění je překonané, a dovedl geniálně využít kontaktu s Leonardem a Michelangelem, jejichž základní podněty dovedl ke klasickým formám. Po nástupu papeže Julia II. (1506) byli všichni tři pozváni do Říma. Michelangelo dokázal své umění ve fresce (strop Sixtinské kaple) a Raffael diplomatickou obratností získal nejdůležitější zakázky od papeže (Stanze ve Vatikánu), ale i od měšťanů (Agostino Chigi – vila Farnesina).

8. Vrcholná renesance v Benátkách

Na počátku 16. století dosáhlo vrcholu umění Giovanniho Belliniho. Albrecht Dürer ho při návštěvě města roku 1506 označil za největšího malíře. Benátskou scénu však obohatil Giorgione, který přišel z prostředí humanismu severoitalských dvorů. Jeho krátké (zemřel na mor 1510), ale novátorské působení přineslo řadu podnětů pro začínající umělce (Tizian). Giorgione rozbil tradiční benátské kompozice a obohatil svá díla o nové

m

y

t

o

l

o

g

i

c

k

é

n

á

m

ě

t

y

(

o

l